

Zöngétlenedés: beszélőfüggő paraméter? Grácsi Tekla Etelka

A beszélő személy felismerése beszédének akusztikai fonetikai elemzése alapján a beszélők közötti és az adott beszélőre jellemző variabilitás meghatározására irányul (kriminalisztikai, beszédtechnológiai alkalmazások). A probléma megoldására a beszéd számos akusztikai paramétereit és az azokra befolyással bír(hat)ó tényezőt vizsgáltak már (pl. Nolan 1983, Gósy 1999, Nikléczy 2003), az azonosítás egyértelmű kritériumrendszere azonban még nem megoldott.

A jelen kutatásban a fenti probléma egy specifikus vonatkozását elemeztük, az alveoláris zöngés spiráns zöngességének alakulását az egyes beszélők függvényében. A kiejtés folyamatában a hagyományosan zöngességi oppozícióban álló fonémapárok zöngés tagjának realizációja valójában nem minden esetben zöngés; az artikulációs gesztus részben vagy egészen zöngétlenedhet, amely folyamatos, tudatos befolyásolásra az átlagos beszélő képtelen. Kísérletünkben arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a /z/ fonéma zöngétlen megvalósulásának milyen fokozatai lehetnek, és ezek mennyiben jellemezhetik az adott beszélő személyt. Hipotézisünk szerint a zöngétlenedés mértéke multikauzális, azaz abban meghatározó szerepű az adott artikulációs gesztus – ezáltal jellemzi a beszélőt, valamint a mindenkori hangkörnyezet.

A kísérlethez összeállított hanganyag 33 különböző hosszúságú, modalitású és szerkesztettségű mondat volt, amelyhez a következőket vettük tekintetbe. Az elemzett mássalhangzó a) minél többféle kontextusban forduljon elő, b) a CC-kapcsolatok egy részében indikáljon zöngességi hasonulást, c) a zöngességi fonémapárjával szerepeljen összevethető környezetben. A mondatokat 19 egyetemi hallgatóval, ill. egyetemet végzett beszélővel (15 nő, 4 férfi) olvastattuk fel. A hanganyagot Sony Minidisc-felvevővel rögzítettük csendesített helyiségben. Az akusztikai fonetikai elemzéseket a Praat 4.6 szoftverrel, a statisztikai számításokat az SPSS 15.0 programmal végeztük.

Az eredmények azt mutatják, hogy 1. a /z/ fonéma realizációiban a zöngesség különféle fokozatai mutathatók ki; 2. aminek mértékét az aktuális kontextus befolyásol(hat)ja; 3. /z/ mássalhangzó képzése során a hangszalagrezgés fokozatait tekintve beszélőspecifikus sajátosságokat tapasztaltunk. A kutatás kiterjesztése a többi zöngességi oppozícióban lévő mássalhangzóra nagy valószínűséggel adalék a beszélő személy azonosításának paraméterrendszeréhez.

Hivatkozások:

- Nolan, F. 1983. *The phonetic bases of speaker recognition*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
- Nikléczy P. 2003. A zöngé periódusidejének funkciója a hangszínezetben. In: Gósy M. (szerk.) *Beszéd kutatás 2003. Elméleti és alkalmazott fonetikai tanulmányok*. Budapest: MTA NyTI, 101–13.
- Gósy M. 1999. A beszédprodukción tudatos változtatása: a beszélő személy utánzása. In: Gósy M. (szerk.) *Beszéd kutatás 1999. Elméleti és alkalmazott fonetikai tanulmányok*. Budapest: MTA NyTI, 53–68.